

recenze

Přátelství mezi básníky a intertextová dobrodružství

Roman Kopřiva: *Internationalismus der Dichter. Einblicke Reiner Kunzes und Jan Skáčels literarische Wechselbeziehungen. Mit einigen Bezügen zur Weltliteratur.* Dresden: Universitätverlag & Buchhandel Eckhard Richter & Co. OHG 2013

Reiner Kunze je německý básník s důvěrnými vazbami na českou poezii. Překládal české lyriky a natrvalo ho zaujali zvláštní obrazností a zvláštním způsobem inspirace, jaké v německé literatuře nepoznal. Se Skácelem to bylo básnické přátelství, dialog na dálku, v psaném slově, v překladech i původní tvorbě. O tom, jak se tento interní dialog rozvíjel a co z něho vzešlo, podává důkladné a poučené svědectví Roman Kopřiva ve své obsáhlé monografii.

Je to o dvou básnících a jejich tvůrčím vztahu, o „Dichtung“ a „Nachtdichtung“, o umění překladau a také je to učebnice citlivého čtení. Materiálový a teoretický rozhled je převeden v precizní metodologii. Textové analýzy předvádějí mimoděk, jak účinek je v maličkostech, které spolu souvisí, jak jednotlivosti patří jedny k druhým a k něčemu dalšímu, jak potom teprve je z toho vitální celek a forma není už jen formální. Což zní jako samozřejmost, jenomže tady to funguje a to už docela samozřejmé není. Zblízka a v pravdě nuancí se dává poznat „gramatika poezie“. Veršová linie, segmentace, intonace, slova a jejich vzdálený souzvuk, mužské a ženské zakončení veršů, atd. atd., jakož i mluvnický rod jmen a slovní druhy, větná parataxe a hypotaxe, slovosled..., to všechno ve své souhře a jednotě oslovuje čtenáře, který dovede přechít ty mluvnické a „technické“ fenomény na svém místě a v náležitých souvislostech, i když si toho v té chvíli není zrovna naplno a detailně vědom. Velká část spisu je zasvěcena pozornému rozboru rýmu. Od jeho konkrétního výskytu jsme vedeni k celkové struktuře a skrze výstavbu celku zase k pochopení rýmů v jejich rozličnosti a místních funkcích. Ukazuje se, jak jinak rozložené rýmy – v primárním a sekundárním textu – způsobují minuciózní posuny významové, jak významový posun je založen na nestejně slovesné organizaci v jednom a druhém znění. Příklad odjinud: rostlinné názvosloví a volba česko-německých ekvivalentů s jejich nejenom

sémantickými důsledky. U Skácela zde nejasnost významová a etymologická útočí na imaginaci v její mnohoznačnosti, Kunzemu často nezbyvá než setrvat s překladem v rovině alegorické. Překladem transmutují kvality originálu v jiný, a přece totožný tvar a v jiné možnosti. Zdvojená interpretace – báseň v originále a překladu – dává oběma textům odrážet se v sobě a ta dvojnost, jednota v diferencích, zpětně osvěcuje a zvýrazňuje i výchozí text v jeho jedinečnosti. Odhaluje, co bylo skryto, a podněcuje k dalšímu tázání. Vhled do toho, co je básníkově nejvlastnější, otvírá srovnání básníka s básníkem, nejen Skácela s Kunzem, ale třeba i s Rilke, dává poznat blízkost a nestejnost jednoho a druhého a třetího.

Analýzy mají trvale zaměřené syntetizační, takže vyvstává spojení mezi zvukovými kvalitami a strukturou básnického obrazu, typického pro Skácelovu poezii; rým a hlásková instrumentace mají totožný sémantický základ jako metaforika a tento základ je nezadatelně skácelovský a osobní idiolekt je po svém univerzální. Rozbor sahá od zvukových kvalit k archetypům a k vyhledávání mezitextových a mezikulturních vztahů, dává nahlédnout ke genezi básně z jejího prázákladu. Odhaluje se Skácelův návrat k „věcem samým“ a s ním vystupuje skrytá epičnost inherentní v přírodních silách i lidském osudu, dění, které nejde dělit na vnější a vnitřní, viděné a myšlené, vědomé a nevědomé, jevové a duchovní, na to, co je bezprostřední a co se uskutečňuje působením utajeného praobrazu. Co se navenek dělí, je dvojí v jednom, orientuje i dezorientuje v prostoru, jak je vystavován obousměrnému pohybu. Spojuje recipienta s básnickým mluvčím, ve svých účincích utvrzuje jeho „reálný“ život a naplňuje ho smyslem.

Skácel by se potěšil elánem a věcností badatele, i když o některém detailu by se s ním dost možná pohádal.

Milan Suchomel